

Iddyn nhw

Pecyn Adnoddau Addysg

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Cwricwlwm i Gymru

Mae'r cynnwys yn berthnasol i'r Cwricwlwm i Gymru: Datganiadau o'r hyn sy'n bwysig: 2.6.3 – Mae'r byd o'n cwmpas yn llawn pethau byw sy'n dibynnu ar ei gilydd i oroesi.

Nodau

I blant allu:

- deall bod torri glaswellt yn llai aml a chaniatáu i flodau gwyllt dyfu yn helpu bywyd gwyllt.
- dysgu y gall ardaloedd tebyg i ddôl ddarparu bwyd a lloches i amrywiaeth eang o greaduriaid.

Geiriau allweddol

• Pryfed peillio	• Adar
• Paill	• Cynefin
• Neithdar	• Gwe fwydydd
• Hadau	• Cynhyrchydd
• Pryfed	• Ysydd
• Infertebratau/bwystfilod bach	• Ysglyfaethwr
• Mamaliaid	• Ysglyfaethus
• Amffibiaid	• Dôl
• Ymlusgiaid	

Nodiadau Addysgu

Efallai y bydd plant yn gweld bod glaswellt yn cael ei adael i dyfu mewn ardaloedd lle maen nhw'n chwarae. Mae awdurdodau lleol, Cyngorau Cymuned a Thref, a sefydliadau eraill sy'n rheoli glaswelltir cyhoeddus ledled ein gwlad yn newid y dull o reoli glaswelltir mewn parciau a mannau gwyrdd eraill. Un o'r rhesymau pam maen nhw'n gwneud hyn yw oherwydd ein bod ni mewn Argyfwng Natur. Mae 1 o bob 6 rhywogaeth a aseswyd yng Nghymru mewn perygl o ddiplannu. Efallai y bydd hyn yn peri gofid i blant iau, felly trafodwch hyn yn sensitif a phwysleisio'r canlyniadau cadarnhaol y gallwn ni eu cyflawni trwy gefnogi natur.

Mae Llywodraeth Cymru wedi datblygu'r ymgyrch 'Iddyn nhw' er mwyn dangos pa mor bwysig yw mannau gwyrdd a sut gallan nhw greu cynefin gwell iddyn 'Nhw': infertebratau, adar, mamaliaid bach, amffibiaid ac ymlusgiaid. Bydd y taflenni lliwio a'r gweithgareddau hyn yn helpu plant i ddysgu am rai o'r anifeiliaid a'r planhigion a allai fod yn byw a bwydo yn yr ardaloedd hyn. Mae'r taflenni lliwio ar dudalennau 20-25.

Mae taflenni lliwio 1 a 2 yn dangos planhigion, infertebratau ac adar. Efallai y bydd rhai ardaloedd â glaswellt hirach tebyg i ddôl yn cynnwys rhywogaethau prin o blanhigion, ond bydd gan y rhan fwyaf flodau gwyllt cyffredin fel blodyn ymenyn, llygad y dydd a dant y llew. Mae'r rhain wedi'u cynnwys yn y taflenni lliwio a dylai plant allu eu hadnabod. Efallai y bydd plant yn adnabod infertebratau fel y fuwch goch gota. Efallai y bydd eraill fel y chwilen filwrol goch gyffredin yn llai cyfarwydd, ond mae'r chwilod coch trawiadol hyn i'w gweld ar flodau fel llygaid y dydd. Gallwch adael i blant ddefnyddio eu dychymyg i liwio'r anifeiliaid a'r planhigion yn hytrach na'u lliwio fel maen nhw mewn gwirionedd.

Mae taflenni lliwio 3 a 4 yn dangos planhigion, infertebratau, adar, amffibiad, ymlusgiad a mamal. Maen nhw hefyd yn dangos nad yw bywyd yn gyfyngedig i'r hyn allwn ni ei weld uwchben y ddaear ond bod haenau pridd yn darparu lle i anifeiliaid fyw a phorthi hefyd.

Mae taflenni lliwio 1-4 yn reit fanwl. Gall plant ddewis canolbwyntio ar liwio rhannau o'r llun maen nhw'n ei hoffi fwyaf fel pryfed, anifeiliaid neu flodau.

Nid yw taflenni lliwio 5-6 mor fanwl. Mae yna fannau gwyn gwag er mwyn i'r plant dynnu eu lluniau eu hunain o anifeiliaid neu blanhigion maen nhw wedi dysgu amdanynt yn y gweithgareddau neu rai y maen nhw wedi'u gweld ar deithiau i'r parc neu helpa chwilod.

Taflen Iliwio 1 (ar draws):

Planhigion: glaswellt, blodyn ymenyn, llygad y dydd, dant y llew a phlanhigion blodeuol eraill

Infertebratau: glöyn byw, gwyfyn, pry hofran, sioncyn y gwair, buwch goch gota, chwilen filwrol goch gyffredin, chwilen goesdew y blodau, chwilen waetgoch, cacynen a morgrug

Aderyn: cudyll coch

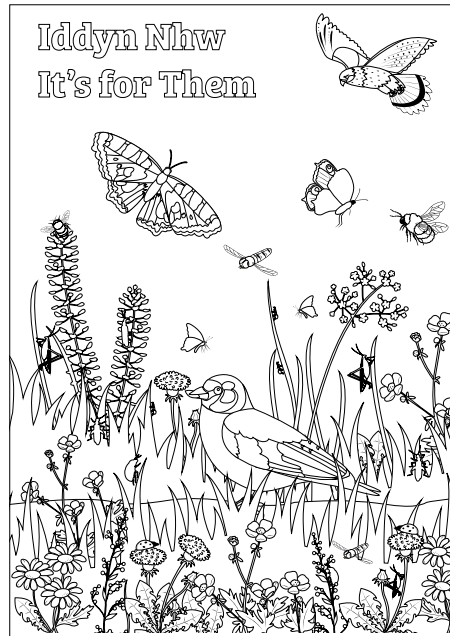
Gweler t20 am daflen lliwio maint llawn.

Taflen Iliwio 2 (ar i fyny):

Planhigion: glaswellt, blodyn ymenyn, llygad y dydd, dant y llew a phlanhigion blodeuol eraill

Infertebratau: glöyn byw, gwyfyn, pry hofran, sioncyn y gwair, buwch goch gota, chwilen filwrol goch gyffredin, chwilen goesdew y blodau, chwilen waetgoch, cacynen a morgrug

Aderyn: cudyll coch a nico

Gweler t21 am daflen lliwio maint llawn.

Taflen Iliwio 3 (ar draws):

Planhigion: glaswellt, blodyn ymenyn, llygad y dydd, dant y llew a phlanhigion blodeuol eraill

Infertebratau: glöyn byw, gwyfyn, pry hofran, sioncyn y gwair, buwch goch gota, chwilen filwrol goch gyffredin, chwilen goesdew y blodau, chwilen waetgoch, cacynen, morgrug (gyda nyth ac wyau) a mwydyn/pry genwair

Aderyn: cudyll coch

Amffibiaid: broga

Ymlusgiad: madfall

Mamal: draenog

Gweler t22 am daflen lliwio maint llawn.

Taflen Iliwio 4 (ar i fyny):

Planhigion: glaswellt, blodyn ymenyn, llygad y dydd, dant y llew a phlanhigion blodeuol eraill

Infertebratau: glöyn byw, gwyfyn, pry hofran, sioncyn y gwair, buwch goch gota, chwilen filwrol goch gyffredin, chwilen goesdew y blodau, chwilen waetgoch, cacynen, morgrug (gyda nyth ac wyau) a mwydyn/pry genwair

Aderyn: gwennol

Amffibiad: broga

Ymlusgiad: madfall

Mamal: draenog

Gweler t23 am daflen Iliwio maint llawn.

Taflen Iliwio 5 (ar draws):

Planhigion: glaswellt, blodyn ymenyn, llygad y dydd

Infertebratau: glöyn byw, pry hofran, buwch goch gota, chwilen filwrol goch gyffredin, chwilen goesdew y blodau, chwilen waetgoch, cacynen, sioncyn y gwair a mwydyn/pry genwair

Aderyn: cudyll coch

Amffibiad: broga

Mamal: draenog

Gweler t24 am daflen Iliwio maint llawn.

Taflen Iliwio 6 (ar i fyny):

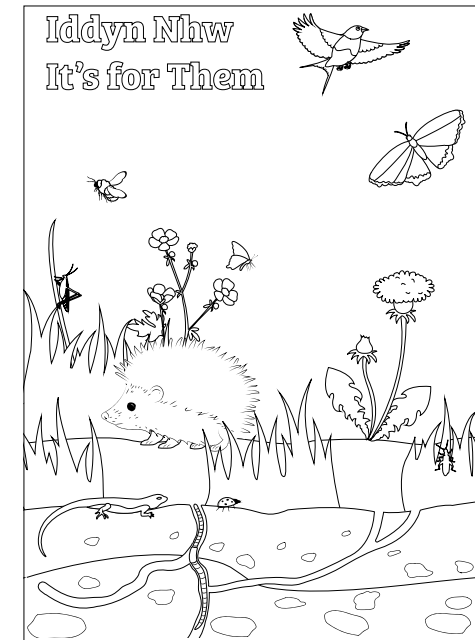
Planhigion: glaswellt, blodyn ymenyn a dant y llew

Infertebratau: glöyn byw, gwyfyn, sioncyn y gwair, buwch goch gota, chwilen goesdew y blodau, cacynen a mwydyn/pry genwair

Aderyn: gwennol

Ymlusgiad: madfall

Mamal: draenog

Gweler t25 am daflen Iliwio maint llawn.

Math o destun esboniadol

1. Gallwch ddefnyddio 'Iddyn nhw: Yn newid y drefn torri glaswellt er lles natur – Testun Esboniadol' i osod y cyd-destun ar gyfer y gweithgareddau eraill ac egluro manteision cadarnhaol newid y ffordd rydyn ni'n rheoli mannau gwyrdd.
2. Ar gyfer plant hŷn, gallwch hefyd ei ddefnyddio i ddadansoddi testun esboniadol.

Pwyntiau iaith allweddol:

- Pwrpas y testun: Esbonio pam mae'n bwysig newid sut rydyn ni'n torri glaswellt.
- Strwythur y testun: cyflwyniad, cyfres o baragraffau thematig a chasgliad.
- Defnyddio enwau a grwpiau enwau i gynrychioli pethau e.e. 'sefydliadau, parciau, blodau, hadau, glaswellt byr, bywyd gwyllt, ymylon ffyrdd, blodau gwyllt, paill, cacwn, gwenyn unig' ac ati.
- Defnyddio berfau a grwpiau berfau i gynrychioli'r hyn mae pethau'n ei wneud, beth sy'n digwydd a pherthnasoedd e.e. 'bwydo ar, casglu, mynd, porthi, symud, i wneud, cynnwys, tyfu, dibynnu ar, ddim yn gallu cynhyrchu ac ni fyddai' ac ati.
- Defnydd o amser presennol ar gyfer datganiadau ffeithiol e.e. 'Mae gan flodau gwyllt baill a neithdar.'
- Defnyddio brawddegau gweithredol syml e.e. 'Mae hadau yn tyfu'n blanhigion newydd.'
- Defnyddio brawddeg dau gymal i lunio dadleuon rhesymegol:
 - Gyda chysyllteiriau, e.e. 'Maen nhw'n gadael i'r blodau dyfu am fwy o amser fel y gallan nhw wneud hadau.' (rheswm) ac 'Efallai fod glaswellt byr yn edrych yn dwt a thaclus ond nid yw'n dda iawn i fywyd gwyllt.' (cyferbynnu).
 - Heb gysyllteiriau, e.e. 'Mae llawer o blanhigion angen peillio i wneud hadau.' (rheswm) ac 'Er mwyn helpu bywyd gwyllt, gallwn newid y ffordd rydyn ni'n torri glaswellt.' (pwrpas).
- Defnyddio ymadroddion arddodiadol i ddangos dibyniaeth e.e. 'Heb bryfed peillio, dyw'r planhigion ddim yn gallu cynhyrchu hadau'.
- Defnyddio cymalau amodol i ffurfio cysylltiadau:
 - Dilyniant e.e. 'Pan fydd pryfed peillio yn bwydo ar neithdar maen nhw'n casglu paill ...'
 - Canlyniad e.e. 'Os byddwn ni'n parhau i newid ... bydd blodau gwyllt yn cynyddu ...'

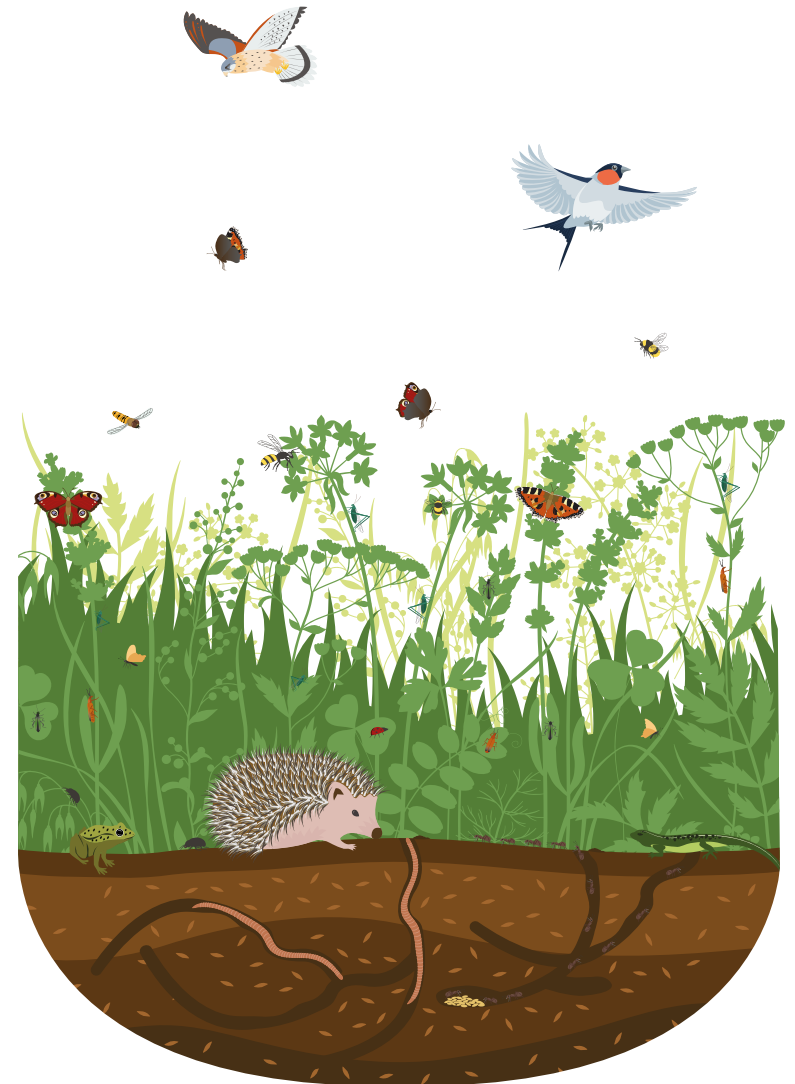
3. Gallwch hefyd greu ymarfer llenwi bylchau drwy hepgor detholiad o ferfau allweddol neu rannau ymadrodd o'r testun e.e.

**casglu
gadael
torri
newid**

Mae llawer o Awdurdodau Lleol a sefydliadau eraill ledled Cymru yn _____ y ffordd maen nhw'n gofalu am laswelltiroedd yn ein parciau ac ar ymylon ffyrdd. Maen nhw'n _____ i'r blodau dyfu am fwy o amser fel y gallan nhw gynhyrchu hadau. Maen nhw'n _____ ac yn _____ 'r glaswellt yn ddiweddarach yn yr haf.

**rhai bach
dôl
glaswellt
fwystfilod bach
wyau
lloches
infertebratau**

Mae _____ hir a blodau gwylt yn rhoi _____ i bryfed ddodwy _____ ac i'w _____ fwydo a datblygu. Mae infertebratau neu _____ eraill yn hoffi byw mewn neu o dan borfa hirach hefyd. Gall 1,400 a mwy o rywogaethau o _____ fyw mewn _____.

Testunau a gweithgareddau darllen a deall

Mae yna ddau destun darllen a deall. Mae'r cyntaf, 'Iddyn nhw — cadwyn fwyd y ddôl', yn destun byr a syml sy'n disgrifio cadwyni bwyd mewn dolydd.

Mae'r ail destun, 'Iddyn nhw — gwe fwydydd y ddôl', yn destun mwy cymhleth, hirach. Mae'n disgrifio'r anifeiliaid sydd i'w cael mewn cynefin dolydd a'r math o we fwydydd y mae'n ei chefnogi. Bydd hyn yn helpu plant i ddeall sut mae planhigion ac anifeiliaid yn cysylltu â'i gilydd.

Dewiswch pa destun sydd fwyaf addas i'r plant. Fel arall, dechreuwch gyda'r testun darllen a deall cyntaf ac ymestyn dysgu plant trwy symud ymlaen i'r ail.

- Esboniwch i'r plant pam mae mwy o ardaloedd tebyg i ddôl yn cael eu creu a sut bydd hyn yn helpu bywyd gwyllt.
- Darllenwch drwy'r testun darllen a deall gyda'r plant.
- Gweithiwch mewn grwpiau i drafod ac ateb y cwestiynau.
- Helpwch y plant i gwblhau'r gweithgaredd cadwyn fwyd neu we fwydydd.
- Gallwch hefyd addasu'r testun i wneud ymarferion llenwi bylchau fel yr enghreifftiau o'r Math o Destun Esboniadol uchod.

Posau croesair

Mae pos croesair ar gyfer pob un o'r ddau destun darllen a deall.

Chwiliadur

Mae yna ddau chwiliadur. Mae'r cyntaf yn ymwneud ag anifeiliaid y ddôl. Mae'r ail ar eiriau allweddol sy'n gysylltiedig â dolydd. Mae llawer o'r geiriau allweddol yn y testunau darllen a deall. Nid yw peilliwr, paill a neithdar yn y testunau darllen a deall, ond maen nhw yn y testun esboniadol.

Iddyn nhw: Yn newid y drefn torri glaswellt er lles natur – Testun Esboniadol

Mae llawer o Awdurdodau Lleol a sefydliadau eraill ledled Cymru yn newid sut maen nhw'n gofalu am laswelltiroedd yn ein parciau ac ar ymylon ffyrdd. Maen nhw'n gadael i'r blodau dyfu am fwy o amser fel y gallan nhw wneud hadau. Maen nhw'n torri ac yn casglu'r glaswellt yn ddiweddarach yn yr haf. Mae amryw o resymau am hyn.

Efallai fod glaswellt byr yn edrych yn dwt a thacclus ond nid yw'n dda iawn i fywyd gwyllt. Does dim llawer o lefydd i fywyd gwyllt fyw na llochesu mewn glaswellt byr, ac ychydig iawn o fwyd iddyn nhw ei fwyta. Er mwyn helpu bywyd gwyllt, gallwn ni newid y ffordd rydyn ni'n torri glaswellt mewn parciau ac ar ymylon ffyrdd. Os ydyn ni'n torri'r gwair yn llai aml, mae'n rhoi cyfle i flodau gwyllt dyfu a ffynnu.

Mae gan flodau gwyllt baill a neithdar. Dyma fwyd i bryfed, sef pryfed peillio. Mae cacwn, gwenyn unig, gwenyn mêl, pryfed hofran, glöynnod byw, gwyfynod, clêr (pryfaid), chwilod, gwenyn meirch a phob math o bryfed eraill yn bryfed peillio.

Pan fydd pryfed peillio yn bwydo ar neithdar maen nhw'n casglu pail ar eu cyrff o rannau gwrywaidd y blodyn. Pan fydd pryfed peillio yn mynd i fwydo ar flodyn newydd o'r un math, maen nhw'n symud pail i rannau benywaidd y blodyn. Peillio yw enw hyn.

Mae llawer o blanhigion angen peillio i wneud hadau. Mae ffrwythau a chnau yn cynnwys hadau. Mae hadau yn tyfu'n blanhigion newydd. Mae'r hadau, ffrwythau a chnau sy'n cael eu cynhyrchu gan blanhigion yn bwydo anifeiliaid eraill.

Mae planhigion a phryfed peillio yn dibynnu ar ei gilydd. Mae angen pryfed peillio ar dri chwarter planhigion blodeuog gwledydd Prydain er mwyn iddyn nhw wneud hadau. Heb bryfed peillio, allai'r planhigion ddim cynhyrchu hadau a heb y blodau ni fyddai bwyd ar gael i bryfed peillio.

Mae glaswellt hir a blodau gwyllt yn rhoi lloches i bryfed ddodwy wyau ac i'w rhai bach fwydo a datblygu. Mae infertebratau neu fwystfilod bach eraill yn hoffi byw mewn neu o dan borfa hirach hefyd. Gall 1,400 a mwy o rywogaethau o infertebratau fyw mewn dôt.

Dôt yw cae llawn blodau gwyllt brodorol a glaswellt, sy'n cael eu gadael i dyfu'n uchel heb gael eu torri tan ddiwedd yr haf. Dros yr haf, mae planhigion yn gwneud hadau ar gyfer blodau gwyllt y flwyddyn nesaf. Mae torri'r glaswellt ar ôl i'r hadau ddisgyn i'r ddaear yn rhoi cyfle i fwy o flodau dyfu y flwyddyn ganlynol.

Mae llawer o infertebratau fel pryfed genwair neu fwydod a morgrug yn byw o dan y ddaear. Maen nhw'n creu twneli ac yn chwalu'r pridd. Mae planhigion blodeuol â gwreiddiau hir hefyd yn llesol i'r pridd. Mae torri gwair yn llai aml yn atal pridd rhag cael ei wasgu ormod at ei gilydd. Mae pridd mwy llac yn helpu i amsugno dŵr glaw, sy'n lleihau llifogydd a sychder.

Mae'r pridd o dan y glaswelltir yn storio carbon. Mae storio carbon yn y pridd yn gallu helpu i arafu newid hinsawdd. Mae dolydd sydd â mwy o amrywiaeth o blanhigion yn storio mwy o garbon na glaswelltiroedd gyda llai o amrywiaeth.

Os byddwn ni'n parhau i newid y ffordd rydyn ni'n rheoli ein glaswelltiroedd, dros amser, bydd blodau gwyllt yn cynyddu a bydd ein parciau, ymylon ffyrdd a mannau gwyrdd eraill yn dod yn debycach i ddolydd blodau gwyllt. Hyd yn oed os yw rhai clytiau yn fach, byddan nhw i gyd yn dod at ei gilydd i greu ardal fawr a bydd bywyd gwyllt yn gallu symud rhwng cynefinoedd cysylltiedig.

Testunau darllen a deall 1

1. Iddyn nhw — Cadwyn Fwyd y Ddôl

Dôl yw cae llawn blodau gwyllt a glaswellt, sy'n cael eu gadael i dyfu'n uchel heb gael eu torri tan ddiwedd yr haf. Dros yr haf, mae planhigion yn gwneud hadau ar gyfer blodau gwyllt y flwyddyn nesaf. Mae torri'r glaswellt ar ôl i'r hadau ddisgyn i'r ddaear yn rhoi cyfle i fwy o flodau dyfu y flwyddyn ganlynol.

Mae angen egni ar bob planhigyn ac anifail i fyw.

Mae planhigion yn cael egni o'r haul. Gall planhigion wneud eu bwyd eu hunain trwy ffotosynthesis. Rydyn ni'n eu galw nhw'n gynhyrchwyr oherwydd eu bod yn gwneud eu bwyd eu hunain.

Dydy anifeiliaid ddim yn gallu cynhyrchu eu bwyd eu hunain. I gael egni mae angen iddyn nhw fwyta planhigion neu anifeiliaid. Ysyddion ydyn nhw.

Mae cadwyn fwyd yn dangos sut mae egni'n mynd o blanhigion i anifeiliaid.

Mewn dôl, mae planhigion yn cael eu bwyta gan chwilod sef math o bryfed. Mae pryfed yn cael eu bwyta gan anifeiliaid bach fel chwistlod. Mae anifeiliaid bach yn cael eu bwyta gan anifeiliaid mwy fel tylluanod.

Planhigion > Pryfed > Anifeiliaid bach > Anifeiliaid mwy

Mae planhigion fel arfer ar ddechrau'r gadwyn fwyd oherwydd eu bod yn gynhyrchwyr. Mae anifeiliaid mwy yn agos at y diwedd fel arfer.

Mae cadwyn fwyd yn dangos sut mae anifeiliaid angen planhigion ac anifeiliaid eraill i fyw. Os byddwch chi'n tynnu un rhan o'r gadwyn fwyd i ffwrdd, bydd yn effeithio ar anifeiliaid eraill. Heb bryfed, byddai llawer llai o fwyd i'r anifeiliaid bach. Pe bai llai o anifeiliaid bach, byddai llai o fwyd i'r anifeiliaid mwy.

Mae gadael i blanhigion dyfu mewn parciau ac ymylon ffyrdd glaswellt yn rhoi bwyd i bryfed. Mae cael mwy o bryfed yn bwysig oherwydd eu bod yn fwyd i anifeiliaid eraill.

Cwestiynau:

1. Mae'r haul yn darparu egni i bopeth byw. **Cywir / Anghywir**
2. Mae chwilod yn gynhyrchydd. **Cywir / Anghywir**
3. Pam rydyn ni'n galw anifeiliaid yn ysyddion?

-
-
4. Rhwng y geiriau hyn yn y drefn gywir i wneud cadwyn fwyd:

chwistlen tylluan planhigyn chwilod

5. Gwnewch eich cadwyn fwyd eich hun.

Testunau darllen a deall 2

2. Iddyn nhw — Gwe Fwydydd y Ddôl

Rhywle sy'n gartref i blanhigion ac anifeiliaid yw cynefin.

Mae angen i gynefin gael digon o fwyd, dŵr a lloches er mwyn iddyn 'nhw' fyw a gallu creu planhigion ac anifeiliaid newydd. Dôl yw cae llawn blodau gwyllt a glaswellt, sy'n cael eu gadael i dyfu'n uchel heb eu torri tan ddiwedd yr haf. Mae dôl yn gynefin i blanhigion ac anifeiliaid di-ri.

Mae gwe fwydydd yn dangos sut mae'r planhigion a'r anifeiliaid sy'n byw mewn cynefin yn cael eu cysylltu drwy'r hyn maen nhw'n ei fwyta.

Mae angen i bopeth byw gael egni. Mae planhigion yn cael egni o'r haul. Maen nhw'n gwneud eu bwyd eu hunain trwy ffotosynthesis. Mae planhigion yn cael eu galw'n gynhyrchwyr am eu bod nhw'n gwneud eu bwyd eu hunain. Mae pryfed a bwystfilod bach eraill yn infertebratau. Sef anifeiliaid heb asgwrn cefn. Mae sawl math gwahanol o infertebratau. Chwilod, gwenyn, Clêr (pryfaid), mwydod/pryfed genwair, gloÿnnod byw, gwyfynod a morgrug – maen nhw i gyd yn infertebratau.

Dydy anifeiliaid ddim yn gallu cynhyrchu eu bwyd eu hunain. Mae'n rhaid iddyn nhw fwyta planhigion neu anifeiliaid eraill, a dyna pam maen nhw'n cael eu galw'n ysyddion. Gelwir anifeiliaid sy'n bwyta anifeiliaid eraill yn ysglyfaethwyr. Mae'r anifeiliaid maen nhw'n eu bwyta yn cael eu galw'n ysglyfaeth.

Mewn dôl, mae llawer o infertebratau yn bwyta planhigion. Mae infertebratau a phlanhigion yn fwyd i fywyd gwyllt arall.

Mae mamaliaid, fel llygoden y maes, y llygoden bengron a'r chwistlen, yn bwyta planhigion ac infertebratau sy'n byw mewn dolydd. Mae draenogod yn ysglyfaethu'n bennaf ar wlithod,

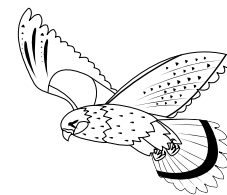
malwod, chwilod, mwydod/pryfed genwair ac infertebratau eraill. Yn y nos, mae ystlumod yn dal pryfed sy'n hedfan.

Mae amffibiaid fel brogaod a llyffantod, ac ymlusgiaid, fel madfallod a nadroedd defaid, yn bwyta infertebratau. Mae nadroedd y gwair yn ymlusgiaid hefyd ac maen nhw'n ysglyfaethu ar frogaod, llyffantod a mamaliaid bach.

Mae rhai adar a mamaliaid mawr yn ysglyfaethu ar amffibiaid ac ymlusgiaid. Er mwyn osgoi cael eu bwyta, gall madfallod a nadroedd defaid dwyllo eu hymosodwyr trwy golli neu ddiosg eu cynffonnau. Maen nhw'n gallu aildyfu eu cynffonnau ond fel arfer maen nhw'n tyfu'n ôl yn fyrrach.

Mae adar bach, fel llinosiaid neu bincod, yn bwyta hadau o flodau gwyllt. Mae'r nico yn defnyddio ei big pigfain i dynnu hadau allan o blanhigion fel dant y llew. Mae adar eraill fel y wennol, y wennol ddu a gwennol y bondo yn dal pryfed wrth iddyn nhw hedfan. Mae adar mwy o faint, fel y cudyll coch, y bwncath/boda a'r dylluan, yn ysglyfaethu ar infertebratau, mamaliaid bach, ymlusgiaid ac amffibiaid. Mae'r cudyll coch yn heliwr da ac yn gallu gweld chwilen 50 metr i ffwrdd. Mae gan y dylluan wen blu arbennig sy'n ei helpu i hedfan yn dawel iawn. Mae hyn yn caniatáu iddi glywed ei hysglyfaeth yn symud ar y ddaear a sleifio i fyny heb gael ei chlywed.

Mae dolydd yn gynefinoedd da i fywyd gwyllt. Mae gadael i laswellt a blodau gwyllt dyfu mewn parciau ac ar ymylon ffyrdd yn eu gwneud yn debycach i ddolydd ac yn creu mwy o lefydd i blanhigion ac anifeiliaid fyw

Cwestiynau:

1. Beth yw'r gwahaniaeth rhwng cynhyrchydd ac ysydd?

2. Mewn dôl, pa anifeiliaid sy'n bwyta planhigion?

3. Allwch chi enwi 10 ysglyfaeth sydd i'w cael mewn dôl?

4. Allwch chi enwi 10 ysglyfaethwr sy'n bwydo mewn dôl?

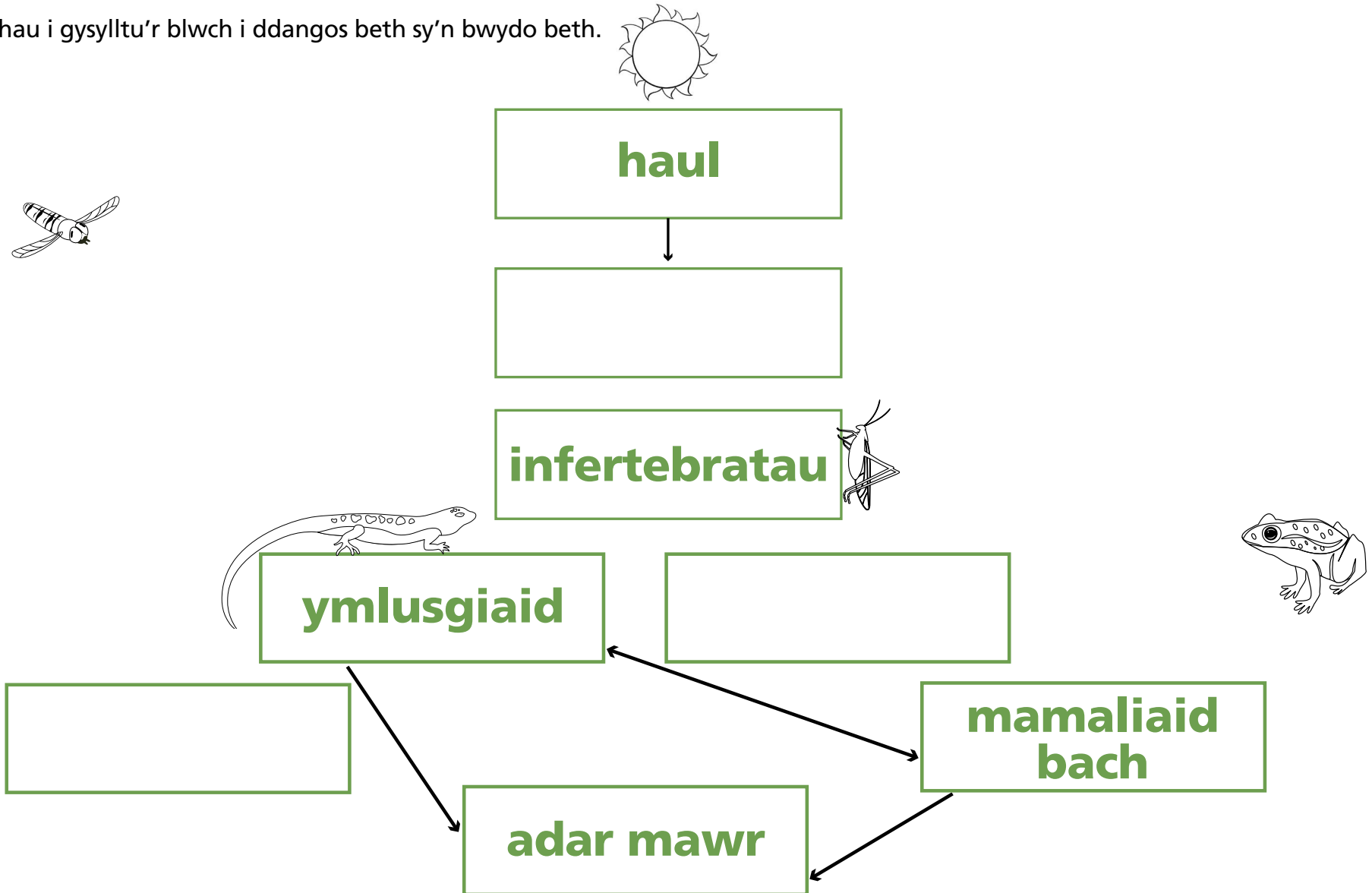
5. Pam mae'n bwysig gadael i'r glaswellt a'r blodau dyfu?

6. Cwblhewch y gweithgaredd gwe fwydydd.

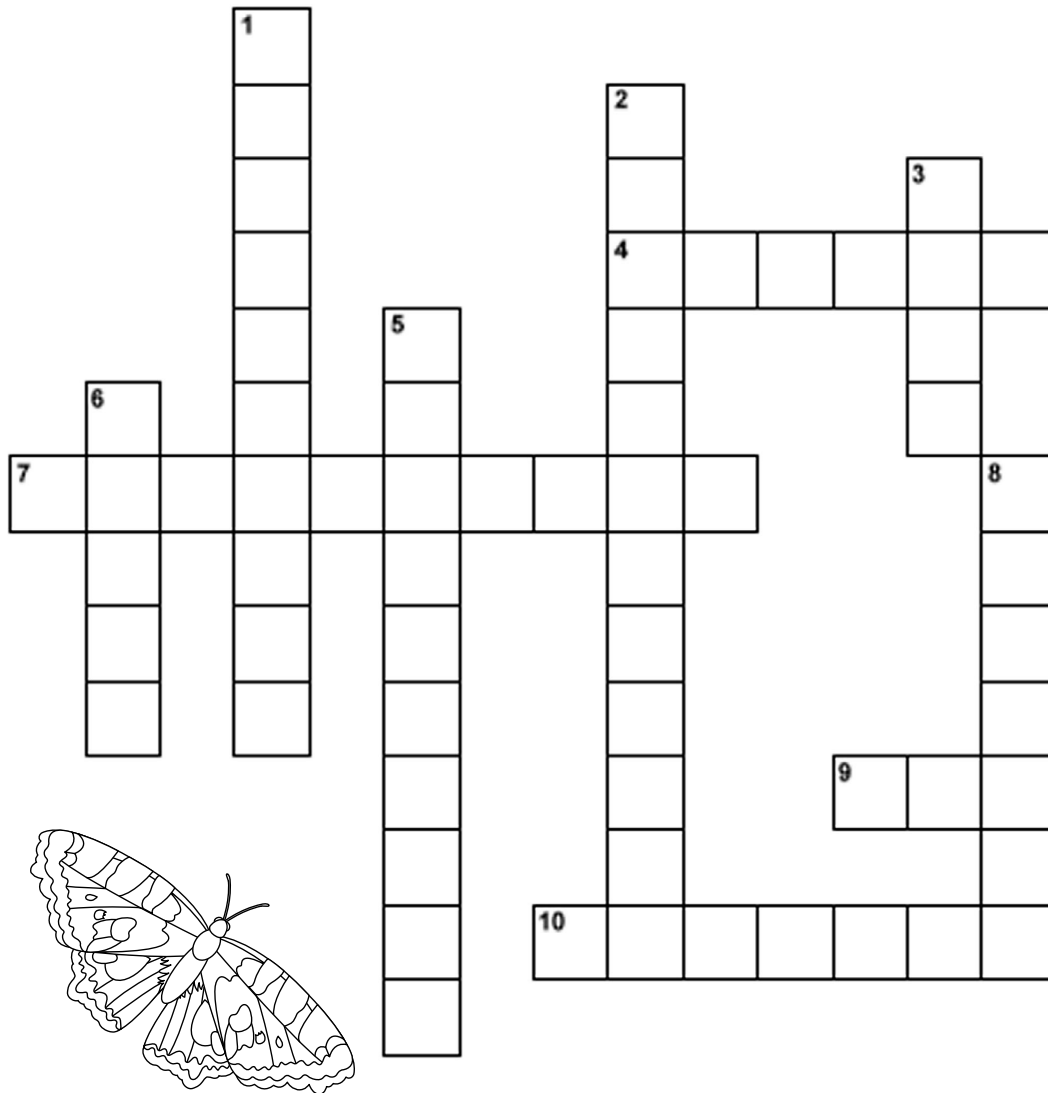
Gweithgaredd gwe fwydydd

1. Rhowch y geiriau cywir yn y blychau gwag: **planhigion** **amffibiaid** **adar bach**

2. Tynnwch saethau i gysylltu'r blwch i ddangos beth sy'n bwydo beth.

Iddyn Nhw: Cadwyn Fwyd y Ddôl – Croesair

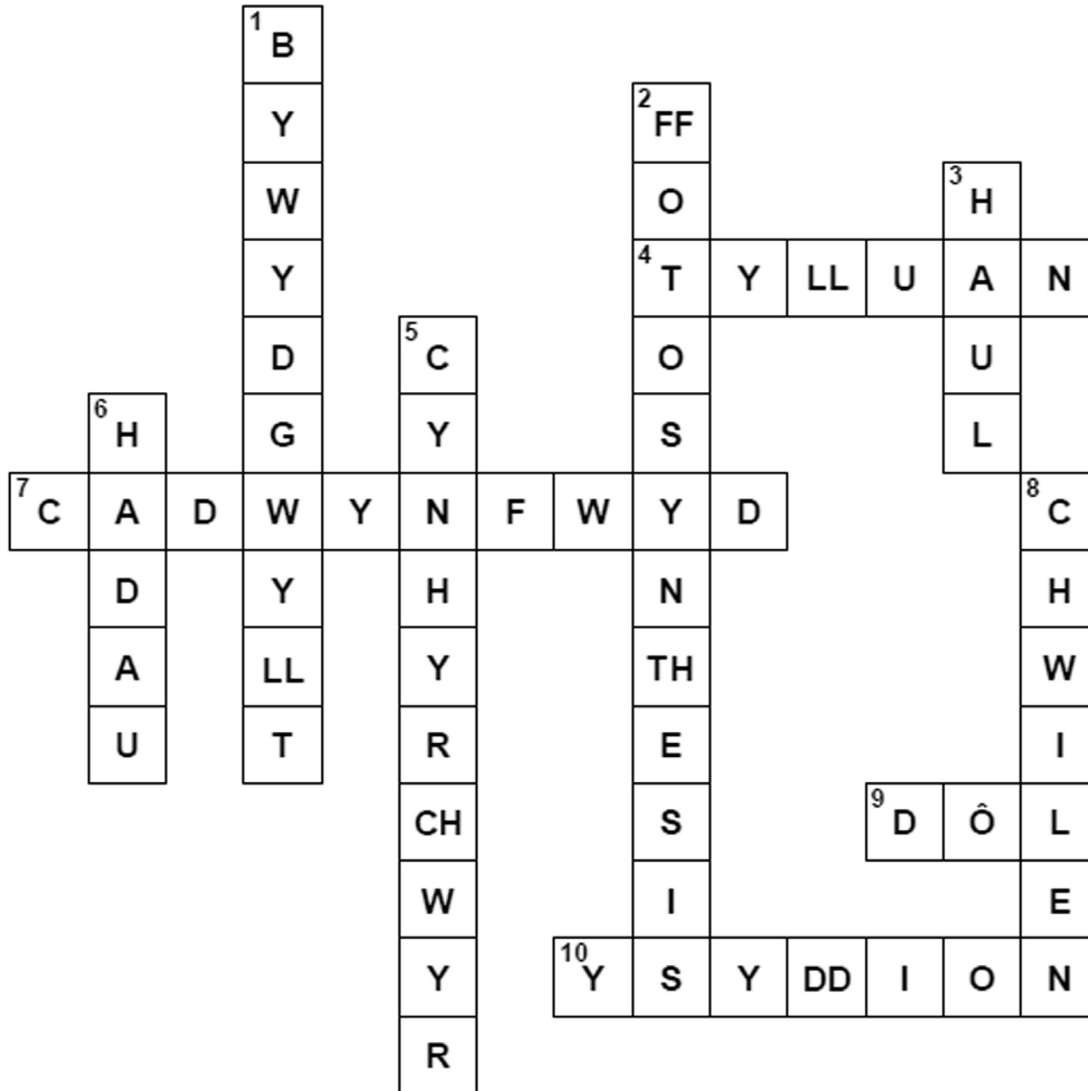
Ar draws

4. Aderyn sy'n bwya chwistlod. (6)
7. Diagram sy'n dangos sut mae egni'n symud o blanhigion i anifeiliaid. (6, 4)
9. Man lle mae blodau gwyllt a glaswellt yn tyfu yn yr haf. (3)
10. Yr enw ar anifeiliaid sy'n bwyta planhigion neu anifeiliaid eraill. (7)

I lawr

1. Mae gadael i laswellt a blodau gwyllt dyfu yn rhoi bwyd i beth? (5, 5)
2. Mae planhigion yn gwneud eu bwyd eu hunain drwy'r broses hon. (12)
3. Mae hwn yn rhoi egni i bopeth byw. (4)
5. Rydyn ni'n galw planhigion yn hyn am eu bod yn cynhyrchu eu bwyd eu hunain. (10)
6. Mae angen y rhain er mwyn i blanhigion newydd dyfu. (5)
8. Pryfyn y gallai chwistlen ei fwyta. (6)

Iddyn Nhw: Cadwyn Fwyd y Ddôl – Atebion y Croesair

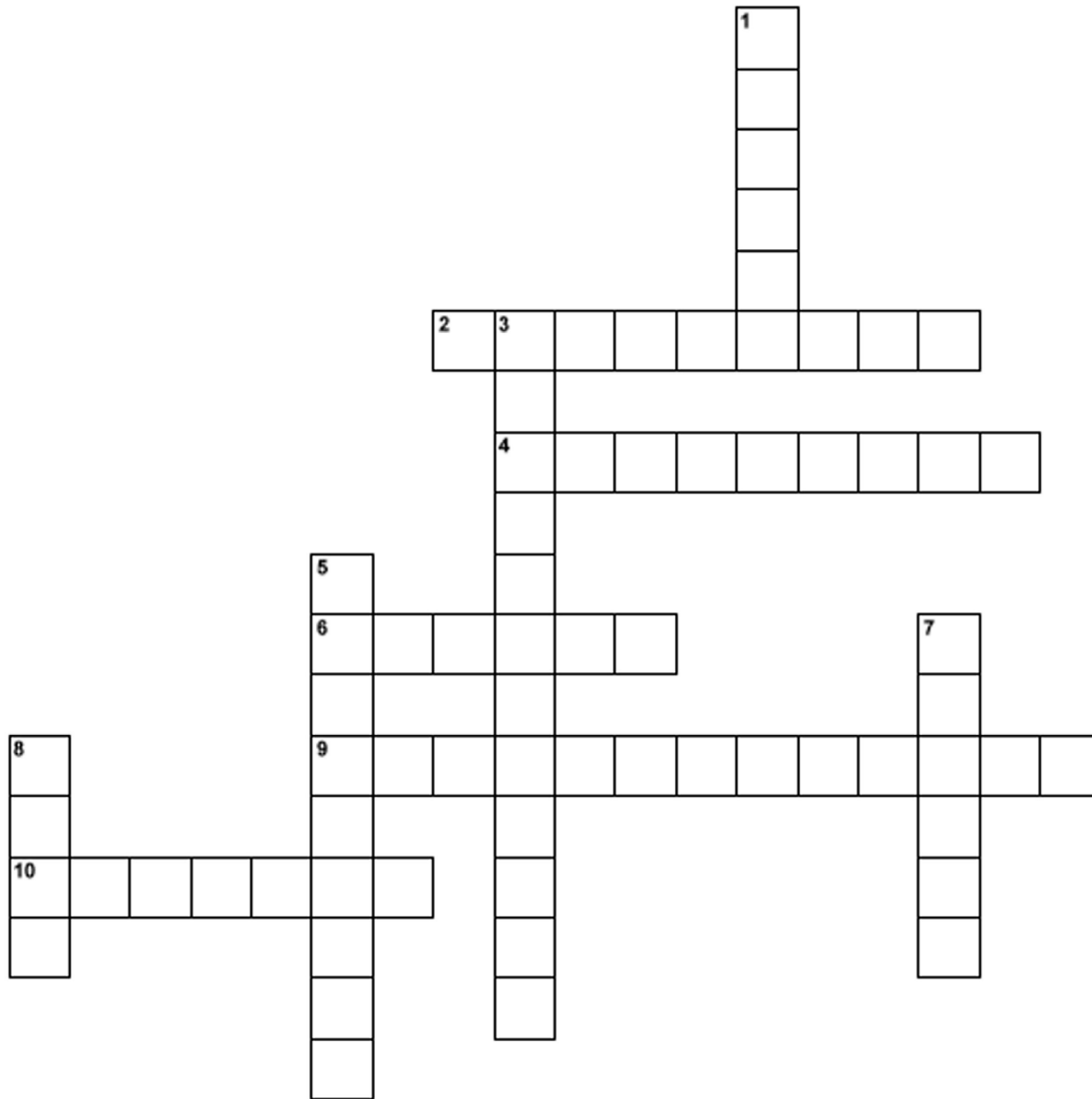
Ar draws

4. Aderyn sy'n bwya chwistlod. (6)
7. Diagram sy'n dangos sut mae egni'n symud o blanhigion i anifeiliaid. (6, 4)
9. Man lle mae blodau gwyllt a glaswellt yn tyfu yn yr haf. (3)
10. Yr enw ar anifeiliaid sy'n bwyta planhigion neu anifeiliaid eraill. (7)

I lawr

1. Mae gadael i laswellt a blodau gwyllt dyfu yn rhoi bwyd i beth? (5, 5)
2. Mae planhigion yn gwneud eu bwyd eu hunain drwy'r broses hon. (12)
3. Mae hwn yn rhoi egni i bopeth byw. (4)
5. Rydyn ni'n galw planhigion yn hyn am eu bod yn cynhyrchu eu bwyd eu hunain. (10)
6. Mae angen y rhain er mwyn i blanhigion newydd dyfu. (5)
8. Pryfyn y gallai chwistlen ei fwyta. (6)

Iddyn Nhw: Gwe Fwydydd y Ddôl – Croesair

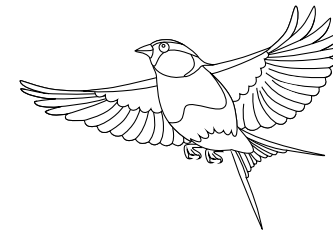

Ar draws

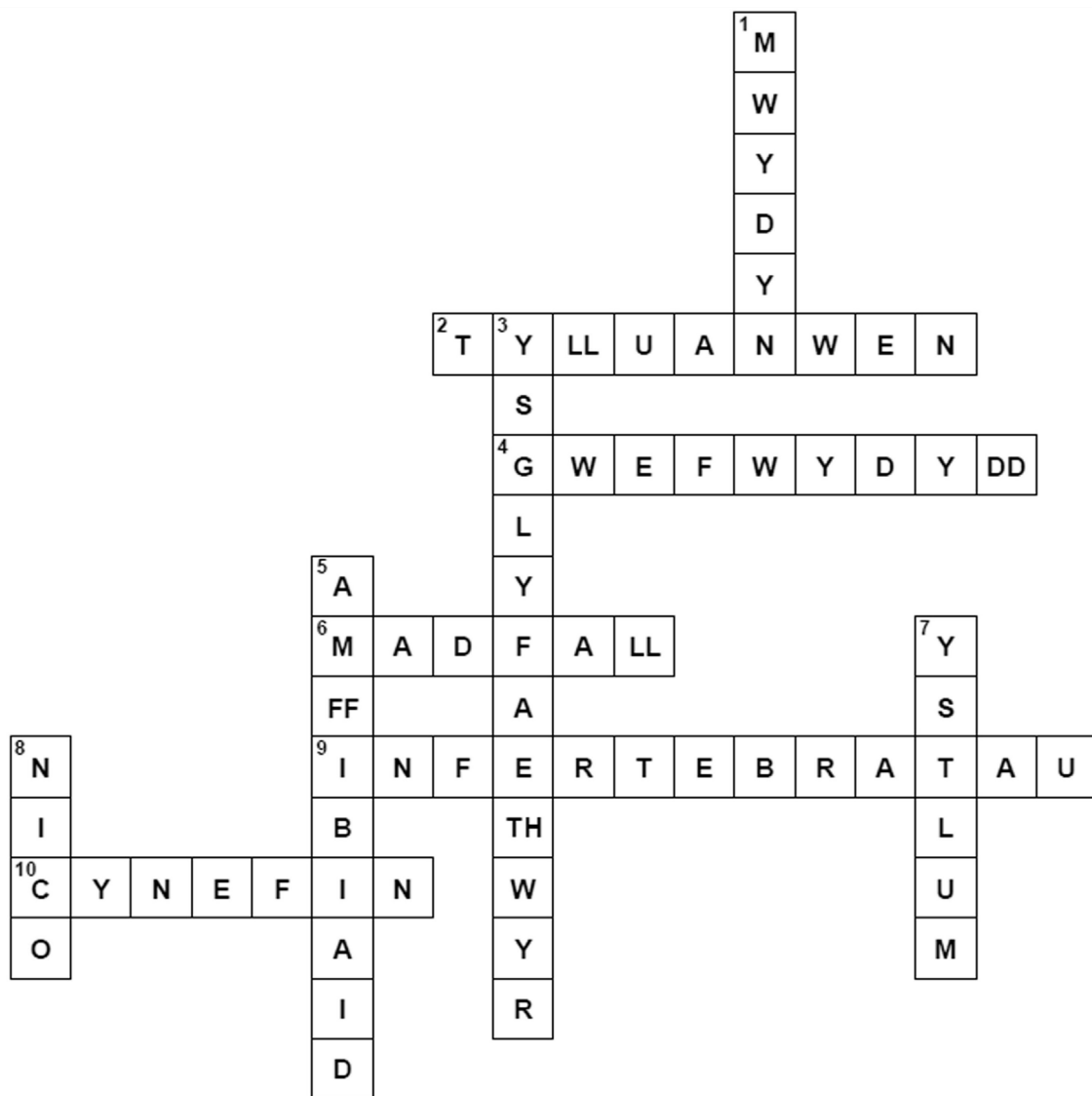
2. Heliwr tawel y nos. (6, 3)
4. Diagram sy'n dangos sut mae planhigion ac anifeiliaid gwahanol wedi'u cysylltu gan yr hyn maen nhw'n ei fwyta. (3, 6)
6. Anifail sy'n gallu twyllo ymosodwyr trwy golli ei gynffon. (6)
9. Anifeiliaid di-asgwrn-cefn. (13)
10. Rhywle lle mae planhigion ac anifeiliaid yn byw. (7)

I lawr

1. Anifail mae draenog yn ei fwyta. (6)
3. Anifeiliaid sy'n ysglyfaethu ar anifeiliaid eraill. (12)
5. Grŵp o anifeiliaid y mae'r broga a'r llyfant yn perthyn iddo. (9)
7. Mamal sy'n hedfan yn y nos ac yn bwyta pryfed. (6)
8. Aderyn â phig pigfain i dynnu hadau. (4)

Iddyn Nhw: Gwe Fwydydd y Ddôl: Atebion y Croesair

Ar draws

2. Heliwr tawel y nos. (6, 3)
4. Diagram sy'n dangos sut mae planhigion ac anifeiliaid gwahanol wedi'u cysylltu gan yr hyn maen nhw'n ei fwyta. (3, 6)
6. Anifail sy'n gallu twyllo ymosodwyr trwy golli ei gynffon. (6)
9. Anifeiliaid di-asgwrn-cefn. (13)
10. Rhywle lle mae planhigion ac anifeiliaid yn byw. (7)

I lawr

1. Anifail mae draenog yn ei fwyta. (6)
3. Anifeiliaid sy'n ysglyfaethu ar anifeiliaid eraill. (12)
5. Grŵp o anifeiliaid y mae'r broga a'r llyfant yn perthyn iddo. (9)
7. Mamal sy'n hedfan yn y nos ac yn bwyta pryfed. (6)
8. Aderyn â phig pigfain i dynnu hadau. (4)

Chwilair Iddyn Nhw: Anifeiliaid

Dewch o hyd i'r geiriau yn y chwilair.

morgrug

bwncath

nico

gwyfyn

gwennol

chwilan

mwydyn

draenog

tylluan

gwennol ddu

cacynen

pryfyn

cudyll coch

chwistlen

llyffant

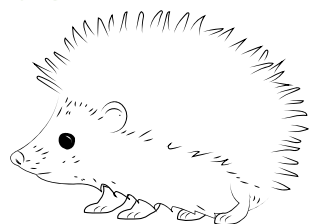
glöyn byw

broga

madfall

malwoden

llygoden y gwair

th	o	r	m	w	y	d	y	n	t	g	f	a	m	o
c	g	m	a	d	f	a	ll	f	o	ll	f	u	a	th
b	w	t	r	g	l	ö	y	n	b	y	w	o	l	y
w	e	i	m	t	y	i	e	p	w	g	b	m	w	ff
n	n	t	o	h	ff	a	e	o	dd	o	p	e	o	h
c	n	c	r	o	r	s	i	d	c	d	ff	o	d	p
a	o	l	g	d	th	o	s	c	b	e	i	ch	e	g
th	l	f	r	h	g	c	r	a	ll	n	n	w	n	t
c	dd	s	u	u	w	u	f	c	y	y	i	i	n	y
th	u	t	g	d	y	d	f	y	ff	g	c	s	d	ll
n	f	p	r	y	f	y	n	n	a	w	o	t	b	u
s	i	l	s	c	y	ll	t	e	n	a	dd	l	r	a
b	r	o	g	a	n	c	ö	n	t	i	f	e	e	n
t	g	w	e	n	n	o	l	p	f	r	ö	n	w	o
u	dd	n	p	w	y	ch	w	w	ch	w	i	l	e	n

Chwilair Iddyn Nhw: Geiriau Allweddol

Dewch o hyd i'r geiriau yn y chwilair.

amffibiaid

cynefin

mamaliaid

peilliwr

cynhyrchydd

adar

pryfed

neithdar

ysglyfaethwr

ymlusgiaid

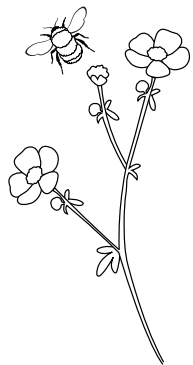
ysydd

infertebratau

pail

ysglyfaeth

hadau

ff h h e d r m a m a l i a i d
c y n e f i n p u c h r l a c b
a y b r a m f f i b i a i d d l
c s n l l m t a n e i t h d a r f
a c i n f e r t e b r a t a u
n y p s h t h p n l w i p i l l g
dd n s r a o n m t h c o e a t a
c h w y y d t e m r p c h e d e
m y o h d d f a f f p e i l l i w r
r r h t a f e r f l s f f c m l
h c h b w y d u d d a b c o t h n
n y a l f e a c g w t g y f p
a d d g u y m l u s g i a i d a
m s d d o i f n l f l n f w i
y s g l y f a e t h o i f u s l l

Iddyn Nhw

It's for Them

Iddyn Nhw

It's for Them

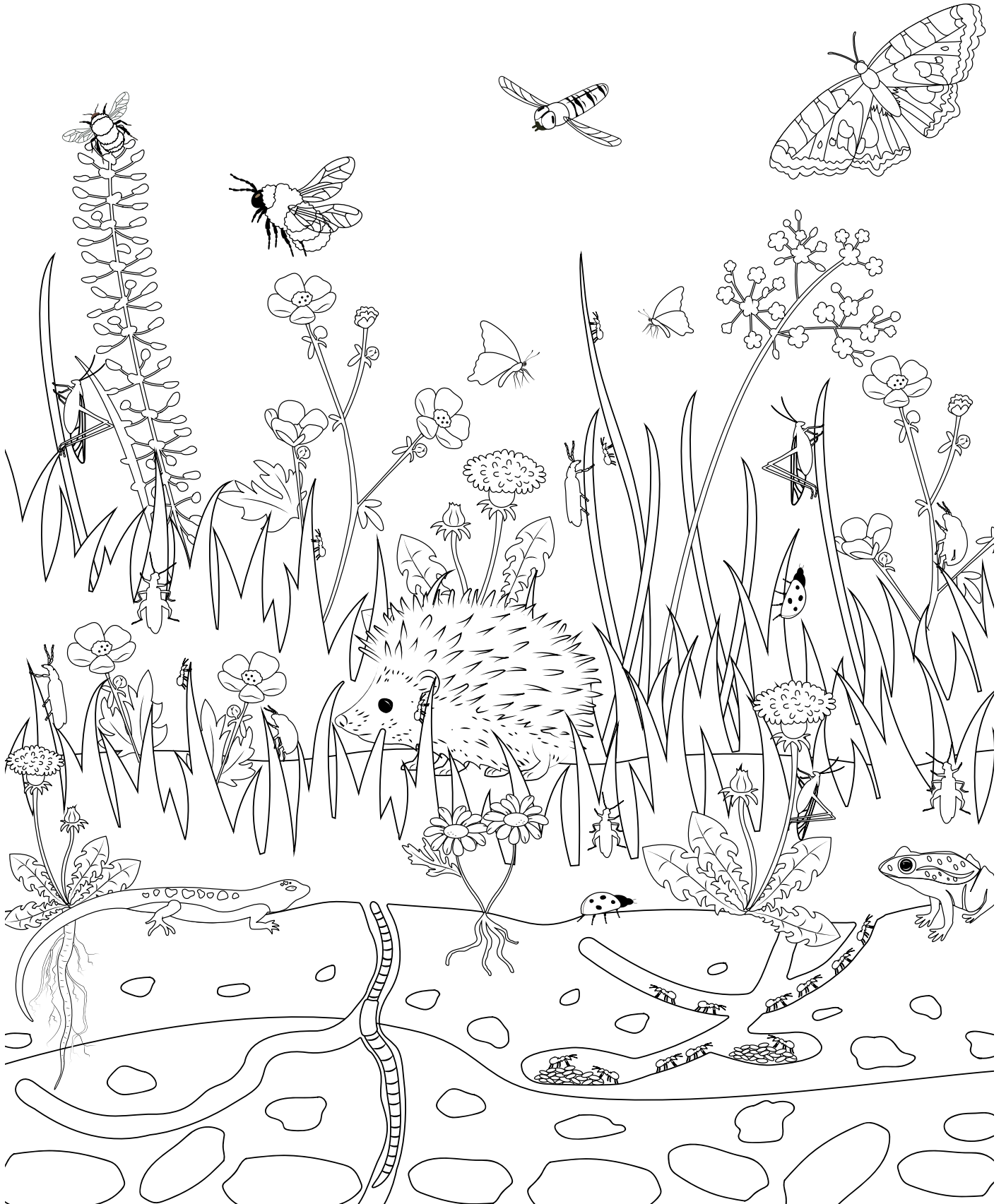
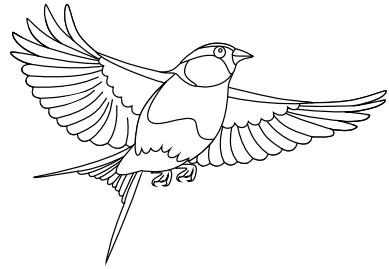
Iddyn Nhw

It's for Them

Iddyn Nhw

It's for Them

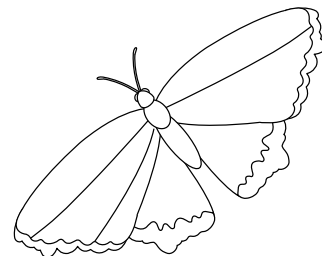
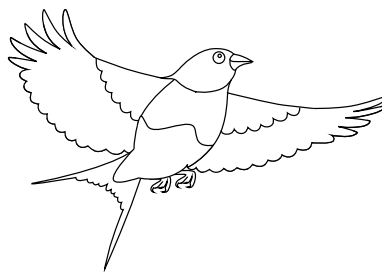
Iddyn Nhw

It's for Them

Iddyn Nhw

It's for Them

Allech chi newid y ffordd rydych chi'n torri'r glaswellt mewn rhai ardaloedd yn eich ysgol?

Mae yna gymorth i ysgolion i helpu pryfed peillio a mathau eraill o fywyd gwyllt. Lleoedd Lleol ar gyfer Natur yw menter Llywodraeth Cymru i greu natur ar garreg eich drws. Mae'n helpu sefydliadau'r sector cyhoeddus, gan gynnwys ysgolion, i newid eu harferion torri gwair ac ehangu'r ardaloedd lle gallant wella bioamrywiaeth.

Am fwy o wybodaeth, cysylltwch â'ch [cydlynnydd Partneriaeth Natur Lleol](#) sydd â gwybodaeth ac arbenigedd gwerthfawr. Gall roi cyngor ar sut i gynyddu natur yn eich ysgol.

Mae'r cynllun Caru Gwenyn yn annog ysgolion a chymunedau i weithredu i helpu pob pryf peillio. Mae wedi'i rannu'n bedair thema.

Dyma'r pedair thema:

- Bwyd — darparu ffynonellau bwyd sy'n ystyriol o bryfed peillio yn eich ardal
- Llety pum seren — darparu lleoedd i bryfed peillio fyw
- Rhydd rhag plaladdwyr (mae hyn yn cynnwys pryfladdwyr a chwynladdwyr) — ymrwmo i osgoi cemegion sy'n niweidio pryfed peillio
- Hwyl — cynnwys yr holl gymuned a dweud wrth bobl pam eich bod yn helpu pryfed peillio

Mae torri glaswellt yn llai aml yn darparu bwyd a lloches i bryfed peillio ac mae'n weithred a fydd yn eich helpu i fodloni dwy thema gyntaf Caru Gwenyn. Trowch i [Caru Gwenyn – Canllaw Gweithredu](#) i weld pa gamau eraill y gallwch chi eu cymryd i wneud ein byd fymryn yn well. Mae gan [dudalen we Caru Gwenyn](#) ddeunyddiau defnyddiol eraill hefyd, fel: [rhestr o blanhigion](#), [llyfryn plannu ar gyfer pryfed peillio](#) (sy'n cynnwys adran ar dorri glaswellt yn llai aml ar dudalennau 21-23), posteri ac astudiaethau achos a fydd, gobeithio, yn eich ysbrydoli. Efallai y byddwch chi am i'ch dosbarth weithio tuag at wobwr Caru Gwenyn. Rhannwch y pedair thema wahanol gyda nhw a thrafod pa gamau yr hoffent eu cymryd.

Dolenni defnyddiol:

Buglife Cymru – Awgrymiadau Anhygoel are gyfer Peillwyr: https://issuu.com/buglifecymru/docs/top_tips_for_pollinators_welsh_version

Syniadau celf a gwneud masgiau: www.pontcymru.org/cy/dolau-dyfi/arts-activities/

Gweithgareddau celf a diwylliannol: <https://meadows.plantlife.org.uk/cy/home-2/am-ddolydd/dolydd-cymunedol/>

Cyfeillion yn y Caeau: <https://meadows.plantlife.org.uk/cy/home-2/am-ddolydd/dolydd-cymunedol/cyfeillion-yn-y-caeau/>

Pryfeteg i Ddechreuwyr: <https://meadows.plantlife.org.uk/cy/home-2/am-ddolydd/dolydd-cymunedol/pryfeteg-i-ddechreuwyr/>

Ymgyrch Iddyn nhw: pecyn cymorth i randdeiliaid: www.llyw.cymru/iddyn-nhw-pecyn-cymorth-i-randdeiliad

Mannau Gwyrdd Gwydn – coridorau a manau gwyrddach: www.farmgarden.org.uk/cy/node/2111

Natur wyllt: www.monlife.co.uk/cy/outdoor/green-infrastructure/nature-isnt-neat/

Manylion cyswllt Cydlynwyr Partneriaeth Natur Leol: www.biodiversitywales.org.uk/Lleol-i-chi

Cynllun Caru Gwenyn: www.biodiversitywales.org.uk/Caru-Gwenyn

Canllaw Gweithredu Caru Gwenyn: www.biodiversitywales.org.uk/File/264/cy-GB

Plannu ar gyfer pryfed peillio: www.biodiversitywales.org.uk/File/809/cy-GB

Ymylon ffyrdd a glaswelltiroedd amwynder sy'n cynnal bywyd gwyllt:

www.llyw.cymru/ymylon-ffyrdd-glaswelltiroedd-amwynder-syn-cynnal-bywyd-gwyllt

Cydnabyddiaethau

Diolch yn fawr i Daisy Moss, Owen Moss ac Idris Leeming-Hicks am eu cyngor gwerthfawr wrth ddylunio'r templedi lliwio.

Diolch hefyd i Chloe Harris ac Aimee Harris am eu hadborth ac am awgrymu cynnwys posau chwilair a chroesair.

Diolch o galon hefyd i gydlynwyr Partneriaeth Natur Leol a swyddogion Lleoedd Lleol ar gyfer Natur am eu cyngor wrth ddatblygu'r adnodd addysg hwn.